

אוניברסיטת תל אביב, החוג להיסטוריה כללית

פסימיזם: משבר וגאולה בגרמניה של המאה ה-19

ד"ר עפרי אילני

"כל אסון נראה אמנם כמו אירוע חריג, אך למעשה ביש המזל הוא הכללי", כתב הפילוסוף ארתור שופנהאואר. מראשית המאה ה-19, צמחה בגרמניה תרבות מפותחת של פסימיזם. ראיית שחורות הפכה ליסוד מרכזי בהגותם של אינטלקטואלים גרמנים בני המעמד הבורגני, והניעה תנועות תרבותיות רחבות, בימין ובשמאל כאחד. לא פחות מאידיאולוגיה סדורה, הפסימיזם, צער העולם (Weltschmerz) וההשתוקקות לאסון היוו אופנה וסגנון חיים גרמני. העמדה הפסימיסטית כוונה כנגד אפשרותה של מהפכה פוליטית, משטר דמוקרטי, התקדמות מדעית-טכנולוגית, ואף אפשרות הקיום בכלל. אף שהיא מזוהה לעתים כתוצאה של כשלון המהפכה ב-1848, שורשיה של המגמה הפסימיסטית הם מוקדמים יותר. בסמינר נצלול אל מצולות הייאוש הגרמני מהמהפכה הצרפתית עד "המהפכה השמרנית" לפני מלחמת העולם הראשונה, ונקשור אותו לחרדות פוליטיות, חברתיות ומגדריות. זאת באמצעות קריאה בכתביהם של כותבים וכותבות מרכזיים ומרכזיים-פחות: מדאם דה סטאל, קרולינה מיכאליס-בהמר-שלגל-שלינג, ארתור שופנהאואר, ריכרד וגנר, קרל מרקס, יוהאן יקוב בכהופן, מקס נורדאו, אוסוולד שפנגלר, ארנסט יונגר ועוד.

ספרים מומלצים לקריאה:

גתה / ייסורי ורתר הצעיר

הנסיכה ברמבילה: סיפורים מן הרומנטיקה הגרמנית

היינריך היינה / כנסת הרומנטיקה באשכנז

פרידריך ניטשה / הולדת הטרגדיה, לגניאלוגיה של המוסר

רוברט מוסיל / נבוכותיו של החניך טרלס

היינריך מאן / הנתין

תומס מאן / מוות בוונציה, דוקטור פאוסטוס

מבוא: למה פסימיזם?

יוהאן וולפגנג גתה, "שר היער"

אינטלקטואלים גרמנים והמהפכה

ולטר גראב, "אידיאליים פוליטיים ואשליות פוליטיות: האינטליגנציה הגרמנית והמהפכה הצרפתית". זמנים 30/31 (קיץ 1989), 101-92

Wolf Lepenies, "On the Origins of Bourgeois Malancholy: Germany in the Eighteenth Century", *Melancholy and Society*, Cambridge: Harvard UP, 1992, 55-75

מקורות ראשוניים:

מדאם דה סטאל, "על אודות מנהגיהם ואופיים של הגרמנים", מתוך "אך גרמניה היכן היא?": גרמניה 1770 - 1830: מאומת תרבות לתרבות לאומית, 23-30

מלנכוליה, נוסטלגיה ומדע רומנטי

Robert J. Richards, *The Romantic Conception of Life: Science and Philosophy in the Age of Goethe*. University of Chicago Press, 2014, 17-45, 147-151, 166-176

מקורות ראשוניים:

נובאליס, מתוך "היינריך פון אופטרדינגן", בתוך: הפרח הכחול: סיפורים מן הרומנטיקה הגרמנית. מגרמנית: שלמה טנאי. דביר, 1982, 11-13

נובאליס, מתוך "המנונות ללילה"

רשות:

שמואל הוגו ברגמן, "פרידריך וילהלם שלינג", מתוך: תולדות הפילוסופיה החדשה: יעקובי, ביכטה, שלינג. ירושלים: מוסד ביאליק, 1977, 102-135

לותרניות, דת פרטית ו"נסיגה פנימה"

Lucian Hölscher, "The Religious Divide: Piety in Nineteenth-Century Germany", in Helmut Walser Smith (ed.), *Protestants, Catholics, and Jews in Germany, 1800-1914*. Oxford: Berg, 2001, 33-47

מקורות ראשוניים:

מרטין לותר, "על חירות האדם הנוצרי". בתוך ארבעה חיבורים תיאולוגיים. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, 2001, 178-196

Leopold von Ranke, "Letter to his brother, March 1820" (trans: Wilma A. Iggers). In: *The Theory and Practice of History*. New York: Routledge, 2011, p. 4

היינריך היינה, מתוך גרמניה – אגדת חורף. מגרמנית: עפרי אילני

שופנהאואר, נביא הפסימיזם

מקורות ראשוניים:

Arthur Schopenhauer, *The World as Will and Representation*. Trans: E F J Payne, New York: Dover 1969.

רשות:

שמואל הוגו ברגמן, "ארתור שופנהאואר", מתוך: תולדות הפילוסופיה החדשה: שיטות בפילוסופיה שלאחר קאנט. ירושלים: מוסד ביאליק, 1977, 64-103

Frederick C. Beiser, *Weltschmerz: Pessimism in German Philosophy, 1860-1900*. Oxford: Oxford University Press, 30-66

פסימיזם ובורגנות אחרי שופנהאואר

Paul Gottfried, "Pessimism and the Revolutions of 1848" *The Review of Politics*, Vol. 35, No. 2 (Apr., 1973), pp. 193-203

Radoslav A. Tsanoff, "Hartmann's Pessimism", *The Philosophical Review*, Vol. 38, No. 4 (Jul., 1929), pp. 350-371

מקורות ראשוניים:

תומס מאן, *בית בודנברוק*. מגרמנית: נילי מירסקי. תל אביב: עם עובד, 1985, 594-602

ז'וריס-קרל הויסמנס, להיפך מצרפתית: בני ציפר. תל אביב: כרמל, 1998, 88-87

רשות:

R. K. Das Gupta, "Schopenhauer and Indian Thought" *East and West*, Vol. 13, No. 1 (MARCH 1962), pp. 32-40

Michel Houellebecq, „In the Presence of Schopenhauer”, 2016

באכופן: אימת הדמוקרטיה וחרדה גברית

Cynthia Eller, *Gentlemen and Amazons: The Myth of Matriarchal Prehistory, 1861–1900*. Berkeley: University of California Press, 2011

מקור:

Johann Jacob Bachofen, "Mother Right", trans. Ralph Manheim. Princeton: Princeton University Press, 1992, 69-110

רשות:

Jonathan D Fishbane, *Mother-right, Myth and Renewal: The Thought of Johann Jakob Bachofen*. Ann Arbor: University of Michigan, 1986, 530-566.

וגנר – שקיעת האלילים

George S. Williamson, *The Longing for Myth in Germany: Religion and Aesthetic Culture from Romanticism to Nietzsche*. Chicago: University of Chicago Press, 2004, 180-181, 188-210

משה צוקרמן, "ואגנר: המהפכן הריאקציונרי"

רשות:

יוכן הריש, 'רק דבר אחד עוד ארצה: את הסוף': קסם המוות אצל ואגנר". *זמנים* 79 (2002), 79-72

ניטשה: מעבר לפסימיזם

George S. Williamson, *The Longing for Myth in Germany: Religion and Aesthetic Culture from Romanticism to Nietzsche*. Chicago: University of Chicago Press, 2004, 234-245, 266-284

מקורות ראשוניים:

פרידריך ניטשה, *הולדת הטרגדיה מתוך רוחה של המוזיקה*. מגרמנית: ישראל אלדד. תל אביב: שוקן, 1985, 42-19

פרידריך ניטשה, "על הערכים והפיכתם על פיהם", בתוך ניטשה: מסה ומבחר מכתביו. מגרמנית: אילנה המרמן. תל אביב: עם עובד, 2000, 119-99

רשות:

פיליפ לקו-לברט וז'אן-לוק ננסי, *המיתוס הנאצי*. מצרפתית: יונתן גור. תל אביב: רסלינג, 2004

המהפכה השמרנית – Kulturpessimismus

Fritz Stern, *The Politics of Cultural Despair: A Study in the Rise of Germanic Ideology*. Berkeley: University of California Press, 1974, 2-34

מקורות ראשוניים:

אוסוולד שפנגלר, *שקיעת המערב* [קטע], מגרמנית: אשר ברש. תל אביב: הדים, תרפ"ח, 3-45

רשות:

John Farrenkopf, "Spengler's Historical Pessimism and the Tragedy of Our Age"
Theory and Society, Vol. 22, No. 3 (Jun., 1993), 391-412

שיח הניוון סביב מפנה המאה

Sander L. Gilman, "Sexology, Psychoanalysis, and Degeneration" in *Degeneration: The Dark Side of Progress*. New York: Columbia University Press, 1985, 72-96

מקורות ראשוניים:

Max Nordau, *Degeneration*, New York: Howard Fertig, 1968

Benedict Friedländer, "The Decline of Eros in the Middle Ages and Its Causes (1903)",
JOH, Volume 22. Issue 1-2, 99 - 108

אפוקליפסה: מלחמת העולם הראשונה

חנה ארנדט, *יסודות הטוטליטריות*. מאנגלית: עדית זרטל. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 2010,
515-497

מקורות ראשוניים:

ארנסט יונגר, "על הסכנה" (מגרמנית: בועז נוימן) *זמנים* 82 (2003), 64-67

אלפרד לם, "בריחה מעולם". מגרמנית: יאיר אור

ניצחון הרצון? פסימיזם, אופטימיזם ונאציזם

אוריאל טל, "ידת פוליטית בנאציזם קודם לשואה" בתוך *תיאולוגיה פוליטית והרייך השלישי*. תל אביב: ספריית פועלים, 1991, 75-97

מקורות ראשוניים:

Gottfried Benn, "Pessimism" in *Primal Vision*, New York: New Directions, 1971, 105-109

רשות:

Hans Sluga, *Heidegger's Crisis: Philosophy and Politics in Nazi Germany*. Cambridge: Harvard University Press, 1995, 53-74

פסימיזם ותיאוריה ביקורתית

זיגמונד פרויד, "תרבות בלא נחת", מגרמנית: יעקב גוטשלק, בתוך *התרבות והדת*, תל אביב: ספריית פועלים, 145-75

אילן גור-זאב, *אסכולת פרנקפורט וההיסטוריה של הפסימיזם*. ירושלים: מאגנס, 1997, 218-176

Pessimism: Crisis and redemption in nineteenth-century Germany

Dr. Ofri Ilany

Every disaster seems like an extraordinary event, but in fact misfortune is the rule", wrote the philosopher Arthur Schopenhauer. Since the beginning of the 19th century, a widespread culture of pessimism emerged in Germany. Bleak vision became a distinctive element in the thought of German bourgeois intellectuals, and motivated large-scale cultural movements, both on the right and the left. No less than systematic ideology, pessimism, *Weltschmerz*, and craving for disaster became a lifestyle and self-fashioning. The pessimistic stance was directed against the possibility of a political revolution, the democratic regime, the scientific-technological progress, and even of existence in general. Although it is sometimes identified as an outcome of the failed 1848 revolution, the pessimistic trend had earlier roots. In the seminar we will plunge into the depths of German despair, from the French Revolution to the "conservative revolution" preceding World War I, and link it to political, social and gender anxieties. We will read texts by central and less-central writers: Madame de Staël, Caroline Michaelis-Böhmer-Schlegel-Schelling, Arthur Schopenhauer, Richard Wagner, Karl Marx, Johan Jakob Bachofen, Oswald Spengler, Ernst Jünger and others.

Introduction: Why pessimism?

Johann Wolfgang Goethe, "Erlkönig", 1782

German Intellectuals and the Revolution

Walter Grab, "Idéaux et illusions politiques: l'intelligentsia allemande et la Révolution française". *Zmanim* 30/31 (1989), 92-101

Wolf Lepenies, "On the Origins of Bourgeois Melancholy: Germany in the Eighteenth Century", *Melancholy and Society*, Cambridge: Harvard UP, 1992, 55-75

Primary sources:

Madame de Stael, "The Manners of the Germans", *On Germany*, 1813

Melancholia, Nostalgia and Romantic Science

Robert J. Richards, *The Romantic Conception of Life: Science and Philosophy in the Age of Goethe*. University of Chicago Press, 2014, 17-45, 147-151, 166-176

Primary sources:

Novalis, *Heinrich von Ofterdingen*. New York : Ungar, 1964, 1-3

Lutheranism, Private Religion and *Flucht nach innen*

Lucian Hölscher, "The Religious Divide: Piety in Nineteenth-Century Germany"; in Helmut Walser Smith (ed.), *Protestants, Catholics, and Jews in Germany, 1800-1914*. Oxford: Berg, 2001, 33-47

Primary sources:

Martin Luther, "On the Freedom of a Christian", 1520

Leopold von Ranke, "Letter to his brother, March 1820" (trans: Wilma A. Iggers). In: *The Theory and Practice of History*. New York: Routledge, 2011, p. 4

Schopenhauer, the Prophet of Pessimism

Primary sources:

Arthur Schopenhauer, *The World as Will and Representation*. Trans: E F J Payne, New York: Dover 1969.

Optional:

Frederick C. Beiser, *Weltschmerz: Pessimism in German Philosophy, 1860-1900*. Oxford: Oxford University Press, 30-66

Michel Houellebecq, „In the Presence of Schopenhauer”, 2016

Pessimism and Bürgertum after Schopenhauer

Paul Gottfried, "Pessimism and the Revolutions of 1848" *The Review of Politics*, Vol. 35, No. 2 (Apr., 1973), pp. 193-203

Radoslav A. Tsanoff, "Hartmann's Pessimism", *The Philosophical Review*, Vol. 38, No. 4 (Jul., 1929), pp. 350-371

Primary sources:

Thomas Mann, *Buddenbrooks*. New York: Vintage, 1984

Optional:

R. K. Das Gupta, "Schopenhauer and Indian Thought" *East and West*, Vol. 13, No. 1 (MARCH 1962), pp. 32-40

Georg Lukács, *Die Zerstörung der Vernunft*. Berlin (Ost): Aufbau-Verlag, 1954, 156-175

Bachofen: Anxiety and Masculine Panic

Cynthia Eller, *Gentlemen and Amazons: The Myth of Matriarchal Prehistory, 1861–1900*. Berkeley: University of California Press, 2011

Primary sources:

Johann Jacob Bachofen, "Mother Right", trans. Ralph Manheim. Princeton: Princeton University Press, 1992, 69-110

Optional:

Jonathan D Fishbane, *Mother-right, Myth and Renewal: The Thought of Johann Jakob Bachofen*. Ann Arbor: University of Michigan, 1986, 530-566.

Wagner: Götterdämmerung

George S. Williamson, *The Longing for Myth in Germany: Religion and Aesthetic Culture from Romanticism to Nietzsche*. Chicago: University of Chicago Press, 2004, 180-181, 188-210

Optional:

Jochen Hörisch, "There is Only One More Thing I long for: The End — Death's Enchantment in Wagner". *Zmanim* 79 (2002), 72-79

Nietzsche: Beyond Pessimism

George S. Williamson, *The Longing for Myth in Germany: Religion and Aesthetic Culture from Romanticism to Nietzsche*. Chicago: University of Chicago Press, 2004, 234-245, 266-284

Primary sources:

Friedrich Nietzsche, *Birth of Tragedy from the Spirit of Music*, 1872.

Kulturpessimismus : The Conservative Revolution

Fritz Stern, *The Politics of Cultural Despair: A Study in the Rise of Germanic Ideology*. Berkeley: University of California Press, 1974, 2-34

Primary Sources:

Oswald Spengler, *The Decline of the West*. Trans. C F Atkinson. Oxford: Oxford UP, 1991, 360-381

Optional:

John Farrenkopf, "Spengler's Historical Pessimism and the Tragedy of Our Age"
Theory and Society, Vol. 22, No. 3 (Jun., 1993), 391-412

Fin de siècle discourse of Degeneration

Sander L. Gilman, "Sexology, Psychoanalysis, and Degeneration" in *Degeneration: The Dark Side of Progress*. New York: Columbia University Press, 1985, 72-96

Primary Sources:

Max Nordau, *Degeneration*, New York: Howard Fertig, 1968

Benedict Friedländer, "The Decline of Eros in the Middle Ages and Its Causes (1903)", *JOH*, Volume 22. Issue 1-2, 99 – 108

Apocalypse: The Great War

Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt, 1968

Primary Sources:

Ernst Jünger, "On Danger". *New German Critique*, No. 59, (Spring - Summer, 1993), 27-32

Triumph of the Will? Pessimism, Optimism and Nazism

Uriel Tal, "'Political Faith' of Nazism Prior to the Holocaust". *Religion, Politics and Ideology in the Third Reich*. Routledge, 2004, 16-54

Primary Sources:

Gottfried Benn, "Pessimism" in *Primal Vision*, New York: New Directions, 1971, 105-109

Hans Sluga, *Heidegger's Crisis: Philosophy and Politics in Nazi Germany*. Cambridge: Harvard University Press, 1995, 53-74

Pessimism and Critical Theory

Primary Sources:

Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontents*, 1929